

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa 2016

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

1 Introducció:

1.1 Descripció general del Parc Natural de Penyagolosa

El Parc Natural de Penyagolosa, localitzat entre els termes municipals de Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río, representa una fita geogràfica de primer orde i un referent cultural molt arrelat en la tradició valenciana. Amb les seues 1.094,45 ha., comprèn el Forest d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa i el seu pic més elevat (1814 m. d'altitud) és considerat el sostre de la Comunitat Valenciana per excel·lència, només superat per l'Alt de les Barraques (Cerro Calderón).

En els últims contraforts del Sistema Ibèric i la Serralada Nord-catalana, el massís de Penyagolosa forma part d'un encreuament d'ambients geològics, biològics, culturals i socials. Aquesta terra de transició entre els pobles d'interior i els pobles pròxims a la costa impregna el caràcter dels seus pobladors, acostumats als rigors del clima.

Penyagolosa és el pic senyera per als valencians i també un referent per a l'excursionisme. Les seues cimes, llomes, turons, sendes i inclús penya-segats han format part de les vides de diverses generacions de muntanyencs.

Aquest espai natural compta amb diferents figures de protecció; va ser declarat Parc Natural a l'abril de 2006, es va designar com a Zona d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) al maig de 2000 i va ser proposat pel Govern Valencià com a Lloc d'Interès Comunitari (LIC) al juliol de 2001.

Es tracta d'un Parc amb una riquesa faunística i botànica excepcional, destacant les grans rapinyaires com l'àguila reial i la presència de gat salvatge, cabra salvatge i cabirol. Es de destacar la presència del roure valencià, teix i interessants formacions de roure reboll.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona de menys de 20 ha., en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), el lletsó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

Hi ha multitud de vestigis dels pobles que van habitar i van passar per Penyagolosa; així en la contornada del Parc es localitzen assentaments ibers, restes de calçades romanes, etc.

Menció a part constituïx l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Va ser un antic convent de cenobites i està integrat per un conjunt arquitectònic d'estil neoclàssic del segle XVII, construït sobre unes ruïnes anteriors. Tots els anys se celebren esdeveniments amb centre en el santuari, el més conegut dels quals és l'antiga romeria dels "Pelegrins de les Useres". Altres pelegrinatges dels pobles que rodegen el massís són les de Vistabella del Maestrat, Culla, Xodos i Puertomingalvo.

No menys important és el patrimoni construït vinculat al medi rural tradicional, centrat en els "masos" i edificacions relacionades (pallers, eres, corrals, etc.) el conjunt dels quals posseïx un gran valor històric i cultural. Construccions de pedra seca com a murs i casetes formen part del paisatge habitual d'aquest espai natural i dels seus voltants.

1.2. Normativa

Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat Valenciana, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana.

Oferix, amb la figura de protecció denominada Parc Natural, una via jurídica idònia per a mantenir la protecció dels valors mediambientals de l'espai natural. Aquesta llei, estableix en l'article 31 la necessitat d'elaborar un pla d'ordenació dels recursos naturals amb anterioritat a la declaració d'un Parc Natural.

Decret 49/2006, de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat, pel qual s'aprova el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

Aquest decret constituïx la norma d'ordenació del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'ordenació, la conservació, la regeneració si és el cas, la millora i l'ús sostenible dels recursos naturals i culturals del massís de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- L'execució d'una estratègia de desenvolupament sostenible econòmic i social per al massís de Penyagolosa, basada en la conservació i l'ús racional dels recursos naturals i tenint en compte que l'actual paisatge forestal de la zona és, en bona part, el resultat de la intensa gestió forestal desenvolupada durant segles.
- El foment de la col·laboració i el suport mutu entre els organismes de l'Administració Local de la zona i els distints agents socials i econòmics implicats en el Pla. Tot això conforme amb les competències i atribucions de les dites entitats locals i atenent als legítims drets i interessos dels titulars privats dels terrenys, els recursos i les activitats econòmiques.

Extensió: 26.497,7ha.

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos, Villahermosa del Río, Castillo de Villamalefa i Lluçena.

Decret 50/2006 de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat Valenciana de declaració del P.N. de Penyagolosa.

Aquest decret constituïx la norma fundacional del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'objecte i la finalitat de la declaració del Parc Natural de Penyagolosa.
- L'àmbit territorial.
- El règim de protecció i gestió. L'elaboració i tramitació del Pla Rector d'Ús i Gestió del Parc Natural de Penyagolosa.
- La naturalesa i composició de la Junta Rectora del Parc Natural de Penyagolosa.
- Les funcions del director-conservador del Parc Natural.
- El finançament i el règim d'infraccions.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Extensió: 1.094,45 ha

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río.

1.3. Figures de protecció

Parc Natural:

La Generalitat Valenciana, en exercici de les seues competències en matèria de medi ambient, segons l'article 31.10 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, va promulgar la Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana. Dita Llei estableix la figura del Parc Natural com especialment indicada per a la protecció d'espais naturals valuosos de forma compatible amb l'ús sostenible dels recursos naturals en els sectors forestal, ramader, cinegètic, agrícola i de serveis, així com amb l'exercici d'una important funció social en l'estudi, l'ensenyament i el gaudi ordenat dels valors ambientals i culturals.

La figura de Parc Natural, és també especialment adequada per a la gestió d'aquells espais naturals que, com en el cas de Penyagolosa, es caracteritzen per uns valors ambientals i paisatgístics que s'han configurat històricament en estreta interacció amb l'activitat humana del medi rural.

Per l'elevat interès geològic, biològic, històric i paisatgístic d'aquest espai natural, el Consell de la Generalitat per mitjà del Decret 50/2006 de 7 d'abril, va declarar el P.N. de Penyagolosa.

Monument Natural:

El Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres discorre durant més d'un quilòmetre dins de la delimitació actual del Parc Natural de Penyagolosa i en aproximadament 13,2 quilòmetres dins de l'àmbit d'aplicació del Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

El Camí dels Pelegrins de les Useres és l'itinerari tradicional del pelegrinatge que li dona nom i se celebra tots els anys l'últim divendres del mes d'abril en una ruta d'aproximadament 35 km. que acaba en l'Ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Travessa els termes dels municipis de les Useres, Lluçena, Xodos i Vistabella del Maestrat. El Monument Natural està constituït per una àrea d'amortiment d'impactes que consisteix en una franja contínua de terreny de 50 metres d'amplària a un i a l'altre costat del camí, mesurats a partir de l'eix central d'aquest en projecció horitzontal i perpendicular a dit eix.

El camí discorre entre terrenys de cultiu, llentiscles i coscollars, carrascars i pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) en les seues parts més baixes, mentre que en les més altes predominen les pinedes de pinassa (*Pinus nigra*) i roig (*Pinus sylvestris*) esguitats per rouredes (*Quercus faginea*).

El Decret 40/2007, de 13 d'abril, del Consell, va declarar El Camí dels Pelegrins de les Useres com a Monument Natural.

Lloc d'Interès Comunitari:

Per mitjà de la Directiva 92/43/CEE denominada "Directiva d'Hàbitats", els estats membres es comprometen a preservar els hàbitats d'interès comunitari que, estant reconeguts com a Llocs d'Interès Comunitari (LIC), aquests formen part de la Xarxa Natura 2000. El massís de Penyagolosa va ser proposat com a LIC el 10 de juliol de 2000 amb una superfície de 31.921 ha. albergant els municipis de Vistabella del Maestrat, Xodos, Lluçena, Castillo de Villamalefa, Villahermosa del Río, Cortes de Arenoso i Zucaina.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Zona d'Especial Protecció per a les Aus:

Les zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) són espais que formen part de la Xarxa Natura 2000, designats pels estats membres segons la Directiva 92/43/CEE denominada “d'Hàbitats” i la Directiva d'Aus Silvestres 79/409/CEE. El massís de Penyagolosa és zona ZEPA des del 9 de maig de 2000. Engloba als municipis de Castillo de Villamalefa, Cortes de Arenoso, Lluçena, Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat, Xodos i Zucaina i comprèn una extensió de 28.309,95 Ha.

Microreserva de Flora:

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona d'11,4 ha, en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), el lletsó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex Aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

1.4. Personal del Parc Natural de Penyagolosa

En l'exercici de l'any 2016 el Parc Natural disposava del següent personal adscrit:

Un Director-conservador responsable de la gestió tècnica de l'espai natural.

El director-conservador va ser nomenat amb efectes del 15 de juny de 2016. Les funcions del director-conservador són:

Adoptar les decisions relatives a la gestió del Parc Natural que no hagen sigut expressament reservades a altres òrgans, incloses totes aquelles que deriven del PORN del Massís de Penyagolosa i aquelles que s'establisquen en el Pla Rector d'Ús i Gestió que es formule per al Parc.

Ostentar la direcció tècnica i la coordinació del personal assignat al Parc Natural, com també de les instal·lacions i equipaments vinculades a la gestió del mateix.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Elaborar les propostes de pressupostos i de programes de gestió, com també la proposta de memòria anual d'activitats.

Ostentar la representació ordinària del Parc Natural davant dels col·lectius ciutadans i les entitats públiques i privades rellevants, a l'efecte d'assegurar la participació pública en la gestió de l'espai, com també davant de les instàncies tècniques, científiques i de coordinació i cooperació administrativa que corresponguen.

Emetre els informes exigits per la legislació o els instruments d'ordenació del Parc. Així com els informes que els siguin requerits per la conselleria competent en matèria de medi ambient en aquells procediments promoguts per l'administració o particulars que afecten el Parc Natural.

Equip de divulgació i educació ambiental

Format per un guia, que s'encarrega de les tasques relacionades amb l'ús públic i la divulgació dels valors del Parc natural, així com l'educació ambiental.

Equip de conservació i manteniment:

Integrat per un capatàs i tres peons que s'encarreguen dels treballs de conservació de l'espai natural i el manteniment de les infraestructures.

1.5. Composició de la Junta Rectora

El conseller competent en matèria de medi ambient, en la seua condició de president nat de la Junta Rectora.

El president de la Junta Rectora, anomenat pel Consell de la Generalitat a proposta del conseller competent en matèria de medi ambient.

El director-conservador del Parc Natural, que actua com a secretari.

Un representant de cada una de les conselleries:

Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori;

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport.

Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Sostenible;

Conselleria de Justícia, Administració Pública, Reformes Democràtiques i Llibertats Públiques;

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball;

Un representant de l'Agència Valenciana de Turisme.

Un representant de la Diputació Provincial de Castelló.

Un representant per cadascun dels Ajuntaments: Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat i Xodos.

Un representant del grup d'acció local Associació Palancia-Mijares, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant del grup d'acció local Associació per al Desenrotllament Integral dels Ports-Maestrat (PORTMADER), designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de la Fundació Penyagolosa, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de l'Associació de Veïns d'El Carbó, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de la Federació d'Associacions de Veïns de la Comunitat Valenciana, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de l'associació Amics del Penyagolosa, triat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de la Federació d'Esports de Muntanya i Escalada de la Comunitat Valenciana, triat lliurement per la dita entitat, pel termini que ella establisca.

Un representant de les associacions excursionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat lliurement per les dites entitats de comú acord entre elles.

Un representant de la Universitat Jaume I, designat per l'esmentada entitat acadèmica.

Dos representants de les associacions conservacionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat per les dites entitats de comú acord entre elles.

Un representant, amb caràcter rotatori biennal, de les societats de caçadors dels municipis del Parc Natural, triat per les dites societats de comú acord entre elles.

Dos representants dels propietaris privats de terrenys en el Parc Natural, amb caràcter rotatori biennal, triat pels mateixos de comú acord entre ells.

Un representant de l'Associació Valenciana d'Agricultors, triat per aquesta entitat.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Un representant de la Unió de Llauradors i Ramaders de la Comunitat Valenciana, designat per aquesta entitat.

Dos representants de les organitzacions sindicals més representatives en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, elegits per aquestes entitats.

2 Objectius:

Dins del marc normatiu i d'ordenació establert en el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa, l'any 2016 el règim de protecció aplicat al Parc natural i les actuacions dutes a terme en ell han perseguit el compliment dels següents objectius generals:

- Protegir i conservar el patrimoni cultural associat als valors ambientals i paisatgístics, amb especial atenció als elements historicoartístics, arquitectònics i etnològics i, en general, a aquells trets, estructures o béns que resulten del poblament humà en els últims segles.
- Corregir i minimitzar els impactes que l'activitat humana ha pogut ocasionar sobre els recursos naturals, paisatgístics i culturals.
- Promoure mesures directes per a la conservació, regeneració, millora, difusió i valoració dels elements i conjunts d'interès natural i cultural.
- Fomentar i coordinar programes d'actuació en matèria d'ús públic i privat dels recursos naturals i culturals, incloent-hi l'estudi, l'aprofitament sostenible, la investigació, l'ensenyança i el gaudi ordenat dels mateixos.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- Potenciar i regular l'ús públic del medi, el qual compta amb una notable tradició en el massís de Penyagolosa, sent objecte d'atenció especial la recreació ordenada en la naturalesa, el senderisme, l'escalada clàssica, l'escalada esportiva, les carreres de muntanya i el turisme rural en les seues diverses modalitats.
- Facilitar i fomentar la participació de municipis, propietaris, usuaris i col·lectius socioeconòmics en la gestió de l'espai protegit i en el disseny d'estratègies d'actuació específiques.
- Promoure la coordinació i la concurrència d'iniciatives entre l'administració autonòmica, les corporacions locals i la iniciativa privada en les matèries relatives a la gestió del Parc.
- Suport a la població i corporacions locals en la seua relació amb l'administració i en el seu funcionament en l'exercici d'activitats no pròpies amb la conservació, però si compatibles amb els projectes d'ordenació.

3. Conservació:

Aquest programa té com a objectiu mantenir i/o recuperar l'estat de conservació de les espècies, els seus hàbitats i ecosistemes.

En ell participen l'equip de gestió i la brigada de manteniment del Parc, recolzats per la brigada de biodiversitat. També participen el Servei de Vida Silvestre de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural i professors de les distintes universitats de la Comunitat Valenciana.

A més, responent al criteri de preservar no sols el patrimoni natural, sinó també l'històric i cultural, es realitzen distints treballs per a la conservació d'altres elements patrimonials de l'àmbit del Parc, com a fonts, construccions de pedra seca, construccions tradicionals, etc.

3.1. Conservació de flora

3.1.1 Treballs de sanitat forestal en la Xarxa MUFFET (mostreig fitosanitari i forestal d'ecosistemes tipus).

Les muntanyes mediterrànies es caracteritzen per una gran diversitat biològica. Les dures condicions en què vegeten els boscos valencians (escassetat de precipitacions, sequera estival, sòls pobres, etc.), fa que de vegades aquests es troben en situacions límit

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

respecte a la seua estació i al seu òptim fitoclimàtic, per la qual cosa poden ser més susceptibles de desestabilització per certes amenaces. aquestes poden provenir, entre altres, d'insectes, fongs o plantes superiors. Quan les poblacions d'aquests organismes excedixen determinats límits, poden posar en perill a les comunitats arbrades de les quals depenen, amenaçant l'ecosistema i causant pèrdues. Des d'aquesta perspectiva, apareixen com a elements essencials de l'ecosistema forestal els arbres, el clima i l'entomofauna; les interrelacions entre aquests elements són susceptibles de ser estudiades per mitjà de la Xarxa MUFFET. La xarxa es compon de 15 estacions per al seguiment de la Sanitat Forestal i l'Ecologia dels ecosistemes més representatius de la Comunitat Valenciana.

Els resultats de la Campanya de Prospecció 2016 per al Parc Natural de Penyagolosa mostren que la situació fitosanitària de l'àmbit d'aplicació del PORN del Parc Natural de Penyagolosa quant a la categoria de diagnòstic Processionària del pi no és del tot favorable, havent-se detectat 2.131,69 ha amb Grau 3. En tot cas, malgrat que la situació ha empitjorat respecte a 2015, entra dins de la normalitat.

La categoria perforadors del pi va oferir resultats molt favorables durant la Campanya de Prospecció Fitosanitària atès que, malgrat ser detectats en 13 masses en l'àmbit d'aplicació del PORN, no es van comptabilitzar baixes importants en l'arbrat. Durant el segon semestre de l'any, sí que es van detectar baixes en dues masses, que van passar a considerar-se focus actius de perforadors en l'Informe de Perforadors realitzat al desembre.

En la categoria altres insectes, únicament es va detectar *Lymantria dispar* en una massa, sense que els nivells d'infestació del defoliador de quercínies foren preocupants.

Quant a malalties i fisiopaties, cal destacar l'estesa presència del vesc (*Viscum album*), que es presenta en 55 de les 75 masses prospectades dins de l'àmbit d'aplicació del PORN.

En relació a la problemàtica dels perforadors de pi, van continuar els treballs de control en matèria de sanitat forestal dins de l'àmbit d'aplicació del PORN del P.N. de Penyagolosa. Aquests treballs van suposar la tala de 12 pins i la col·locació de 3 paranys per a la captura de *Tomicus destruens* / *Tomicus piniperda*, a la tardor de 2016.

La brigada del Parc Natural ha col·laborat en aquesta tasca col·locant un total de 78 trampes amb feromones contra el cuc del pi (*Thaumetopoea pityocampa*).

3.1.2 Recollida de vesc per a la promoció del Parc en el pregó de la Magdalena.

Des de fa uns anys, la brigada del Parc arreplega plantes de vesc dels pins afectats per a regalar durant fires i esdeveniments públics com a planta ornamental.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

L'objectiu de la recollida és el de controlar la població d'aquesta planta paràsita del pi alhora que s'obsequia als participants d'aquests esdeveniments amb una planta carregada de significat simbòlic i que és molt preuada en determinades dates de l'any.

Durant l'any 2016 es van arrebregar 75 kg de mates de vesc que es van repartir en el pregó de la Magdalena en el qual va participar l'ajuntament de Vistabella del Maestrat.

3.1.3.- Censos d'espècies del Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amenaçada (CVEFA)

S'anota el llistat d'espècies del CVEFA que s'han censat en el Parc i entorn segons allò que s'ha acordat en reunió mantinguda en el Servei de Vida Silvestre. És el cas de les espècies: lliri de neu (*Galanthus nivalis*), falguera femella (*Athyrium filix-femina*) i cua de cavall de Moore (*Equisetum hyemale*).

Espècie	Cens
<i>Galanthus nivalis</i>	335 (mrf Barranc de la Pegunta)
<i>Athyrium filix-femina</i>	252 unitats naturals (Bc Mançanar)
<i>Athyrium filix-femina</i>	145 unitats naturals (Mas del Surdo)
<i>Equisetum moorei</i>	188 unitats naturals (Moli de l'Astor)
<i>Equisetum moorei</i>	74 unitats naturals (Molí Cadero)

3.1.4.- Recollida de llavors d'espècies rares, endèmiques o amenaçades.

La recollida de llavors d'espècies incloses al Decret 32/2004 té per objecte tant subministrar el nombre d'accessions (lots xicotets) de llavors en el Banc de Llavors, de la Generalitat Valenciana, com per a produir plantes que s'utilitzaran després en treballs de restauració d'hàbitats o reforços de poblacions naturals. El treball de la brigada de biodiversitat, s'ha centrat en dues espècies de les quals no hi havia representació en el Banc de Llavors:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Espècie	Zona	Quantitat
Gentiana cruciata (genciana cruciada)	mrf Bc de la Pegunta. Bc del Monzó	1 bossa de recol·lecció en cada localitat
<i>Paeonia officinalis</i> sp <i>microcarpa</i> (herba de sta. Rosa)	Bc de la Cambreta	1 bossa de recol·lecció

3.1.5. Tala i poda d'arbres

A fi d'evitar conflictes amb la possible caiguda de pins afectats pel vesc o altres causes naturals (vent, neu, etc) en la microreserva del Barranc de la Pegunta, s'han talat, trossejat i apilat exemplars de pi roig (*P. sylvestris*), pi negre (*P. nigra*) i xop (*P. x canadiensis*) a la microreserva del barranc de La Pegunta.

Espècie	Motiu	Exemplars	Dimensions (altura X Diàmetre)
<i>Populus x canadiensis</i>	Afectat per causes naturals	1	18m x 30cm
<i>Pinus sylvestris</i>	Afectat per causes naturals	15	7 (20m x 60cm) 2 (17m x 40cm) 3 (12m x 70cm) 3 (16m x 40cm)
<i>Pinus nigra</i>	Afectat per causes naturals	23	15 (18m x 60cm) 6 (22m x 50cm) 2 (18m x 40cm)

Per la seua banda la brigada de treball del Parc Natural ha procedit per aquest mateix motiu a la tala de diversos exemplars de pi roig (*Pinus sylvestris*) molt afectats pel vesc; s'han tallat també exemplars de xiprer (*Cupressus sempervirens* i *Cupressus arizonica*) al voltant de l'arborètum i de la Casa Forestal; i finalment exemplars de pi negral (*Pinus nigra*) al dipòsit de la Lloma del Mig pel risc d'afecció a l'estructura del dipòsit; tota aquesta fusta s'utilitza per alimentar la caldera del Centre d'Interpretació.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.6- Plantació d'espècies de flora

Durant l'any d'execució de la proposta, la brigada de Xarxa Natura 2000 ha procedit a la plantació d'exemplars de bígula de bosc (*Ajuga pyramidalis*) i de falaguera vera (*Polystichum aculeatum*), produïdes en el CIEF, al Parc Natural:

Espècie	Zona	Quantitat
<i>Ajuga pyramidalis</i>	El Rodesnar	11
<i>Polystichum aculeatum</i>	mrf Bc Pegunta	36

A l'arborètum del PN, prèviament a la seua inauguració el 2 de juliol, la brigada del Parc i la de biodiversitat van fer diferents treballs consistents en la plantació i translocació d'espècies; les espècies procedien del viver del CIEF, i per a les que no es comptava amb exemplars de viver, la brigada de biodiversitat va fer diferents translocacions des de diversos punts del Parc Natural. Les espècies plantades foren:

Espècie	Plantació o Translocació	Quantitat
<i>Corylus avellana</i> (avellaner)	Plantació	6
<i>Dianthus carthusianorum</i> (clavell de gitana)	Plantació	54
<i>Erinacea anthyllis</i> (eriçó)	Translocació	4
<i>Erodium celtibericum</i> (gerani de Cavanilles)	Plantació	5
<i>Galanthus nivalis</i> (lliri de neu)	Translocació	7
<i>Ilex aquifolium</i> (grévol)	Plantació	4
<i>Juniperus oxycedrus</i> (càdec)	Plantació	3
<i>Juniperus sabina</i> (savina de muntanya)	Translocació	5
<i>Malus sylvestris</i> (pomera borda)	Plantació	6
<i>Paeonia officinalis</i> (herba de santa Rosa)	Plantació	3

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

<i>Populus tremula</i> (xop trèmol)	Plantació	2
<i>Quercus faginea</i> (roure valencià)	Plantació	3
<i>Quercus ilex</i> (carrasca)	Plantació	2
<i>Ranunculus ficaria</i> (gatassa)	Translocació	12 guaixos
<i>Ribes uva-crispa</i> (agrossó/groseller)	Plantació	26
<i>Salix alba</i> (salze blanc)	Plantació	6
<i>Thymus pulegioides</i> (farigola de pastor/herba de St. Joan)	Translocació	7
<i>Tilia platyphyllos</i> (til·ler)	Plantació	2
<i>Vaccinium myrtillus</i> (nabiu/mirtíl)	Translocació	14
<i>Veronica beccabunga</i> (creixen de cavall)	Translocació	12 guaixos

3.2. Conservació de fauna

3.2.1. Actuacions de reforç i seguiment de poblacions de cranc de riu autòcton (*Austropotamobius pallipes*) i de rates penades en el Parc Natural de Penyagolosa.

El Parc Natural de Penyagolosa col·labora des de l'any 2009 amb l'equip de seguiment de fauna amenaçada del Servei de Vida Silvestre en el projecte de realització de seguiments i creació de noves poblacions del cranc de riu autòcton (*Austropotamobius pallipes*), espècie inclosa en el catàleg valencià de fauna amenaçada com a espècie en perill d'extinció, segons el Decret 32/2004.

L'objectiu és recuperar en la mesura que siga possible l'àrea de distribució originària de l'espècie, seguint una metodologia (cerca d'enclavaments adequats, assajos de supervivència, alliberaments).

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Així mateix es col·labora en el seguiment, el Decret 32/2004, recull nombroses espècies de ratpenats protegits presents al Parc Natural; dins l'estratègia de recuperació d'aquestes espècies es col·loquen caixes niu per aconseguir dos objectius, un la facilitació de nínxols, i dos el seguiment d'aquestes espècies.

Els treballs relacionats amb aquesta matèria realitzats en el Parc Natural durant l'any 2016 són:

Lloc	Treball
Font de la Pegunta, Font dels Molins	Seguiment d' <i>Austropotamobius pallipes</i>
Reposició de caixes ratpenats (pi Claduch)	8
Reposició de caixes ratpenats (Planàs)	15

3.3. Conservació d'hàbitats

3.3.1 Eliminació de plantes al·lòctones

Seguint les directrius de l'Ordre de 10 de setembre de 2007, de la Conselleria d'Infraestructures, Territori i Medi Ambient, i la publicació del posterior Decret 213/2009, de 20 de novembre, pel qual s'aproven mesures per al control d'espècies exòtiques invasores a la Comunitat Valenciana i en el que s'inclouen mesures encaminades a evitar la comercialització d'aquestes i la seua introducció en el medi natural, la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa i la brigada de biodiversitat de la Conselleria, desenrotllen de forma periòdica actuacions d'eliminació de plantes al·lòctones invasores en distintes zones del Parc Natural.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Els objectius estan encaminats a prevenir la introducció i proliferació de les espècies al·lòctones invasores, amb l'eliminació d'aquestes i repoblar en les zones tractades amb vegetació autòctona, restaurant així els hàbitats afectats.

En 2016, la brigada de manteniment del Parc va continuar en la contornada del centre d'interpretació amb l'eliminació de peus de xiprer (*Cupressus arizonica*).

Per la seua banda la brigada de biodiversitat també va realitzar treballs d'eradicació de robínia (*Robinia pseudoacacia*) al voltant del viver i pista d'ascens a la Banyadera, retirant 45 kg de rebrots i, 60 kg de rebrots d'ailant (*Ailanthus altissima*) al voltant de la Casa Forestal.

Tant la brigada de Biodiversitat com el personal del Parc Natural de Penyagolosa, controlen periòdicament les zones del Parc on ja s'ha actuat i hi ha poblacions emergents, per a detectar nous exemplars o espècies invasores, comunicant-ho al Servei de Vida Silvestre de la Conselleria.

3.3.2. Adequació d'hàbitats aquàtics

El treball de neteja de les fonts s'ha realitzat al llarg dels anys pels habitants de la zona de manera regular. Hui en dia, a causa del despoblament de les zones rurals s'han anat abandonant aquests treballs. És a causa d'aquesta falta de manteniment que moltes fonts estan en continu deteriorament, amb el consegüent risc de desaparició de l'hàbitat que creen al seu voltant.

Des de la declaració del Parc, es va prendre la determinació, de recuperar i protegir aquests recursos. La brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa, és la que s'ocupa de realitzar aquesta labor que tradicionalment feien els habitants de la zona, contribuint no sols a garantir el manteniment de la qualitat de les aigües i del seu cabal per a ús de

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

persones, sinó també per a conservar els hàbitats de la fauna salvatge, afavorint la protecció del patrimoni rural, cultural i etnològic del nostre entorn.

Les actuacions dutes a terme per part de la brigada del Parc han sigut: arreglar construccions adjacents a fonts i pous com a basses, abeuradors i murs de maçoneria, desembosse i neteja de canalitzacions, eliminació de la vegetació de l'entorn i adequació d'accessos i vies d'eixida per a amfibis i fauna salvatge.

Durant 2016 s'han realitzat aquestes actuacions en les principals fonts del Parc Natural i concretament s'ha treballat a: la Font Coberta, els abeuradors de Sant Joan de Penyagolosa i a les basses i rierols de l'arborètum.

4. Pla de vigilància d'incendis forestals

Al juny de 2011 es va obrir un nou període en la gestió de la prevenció d'incendis forestals de la Comunitat Valenciana, amb l'aprovació del Decret 5/2011, de 21 de juny, del president de la Generalitat, pel qual es determinaven les conselleries en què s'organitza l'administració de la Generalitat, i assigna a la Conselleria de Governació les competències en matèria de prevenció i extinció d'incendis.

El 24 de juny, per Decret 75/2011 del Consell, s'establix l'estructura orgànica bàsica de la Presidència i de les conselleries de la Generalitat, i en l'article 28.b atribueix a La Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Emergències les funcions de direcció i gestió de les polítiques de la Generalitat en matèria de prevenció i extinció d'incendis, gestió d'emergència, informació i conscienciació ciutadana en matèria de prevenció d'incendis.

D'altra banda, pel Decret 114/2011, de 2 de setembre, del Consell, s'aprova el Reglament Orgànic i Funcional de la Conselleria de Governació, i disposa, en l'article 1, que a aquest departament li correspon exercir, entre altres competències, les relatives a prevenció i a extinció d'incendis. A continuació, l'article 9 del referit Decret 114/2011, precisa l'àmbit de les dites competències que són assumides per la Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Emergències.

A més dels mitjans de les distintes conselleries, Diputació, corporacions locals i organismes estatals que participen en el Pla de Vigilància Preventiva a la Comunitat Valenciana, en funció dels distintes períodes de l'any i els diferents períodes d'alerta meteorològica, els mitjans assignats a la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa durant la campanya de 2016 van ser els mateixos que durant 2015, a saber:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

4.1.1 Mitjans de vigilància mòbil:

Els mitjans mòbils assignats a la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa durant la campanya de 2016 van ser els següents:

Unitats de prevenció d'incendis forestals. Funcions: informació de l'ús del foc als usuaris i vigilància del territori.

C-201: unitat de prevenció ordinària.

C-204: unitat de prevenció ordinària.

C-702: unitat motoritzada.

Brigades rurals d'emergència. Funcions: Vigilància i extinció d'incendis forestals.

Dues brigades durant tot l'any situades als termes municipals de Vistabella del Maestrat i Villahermosa del Río.

4.1.2 Mitjans de vigilància fixos:

• *Observatoris.* Funcions: detecció d'incendis i servir d'enllaç en la xarxa de comunicacions.

Durant tot l'any: Lloma Bernat (Xodos).

D'abril a octubre: Pic de Penyagolosa (Xodos).

4.2 Incendis forestals en la zona del Pla de Prevenció del massís de Penyagolosa en 2016

Durant l'any 2016 s'han produït els següents incendis a l'àmbit del PORN:

- 16 d'agost a la font del Pi (Vistabella del Maestrat); superfície afectada 0,0004 ha; causa un llamp.
- 10 de setembre a la serra del Boi (Vistabella del Maestrat); superfície afectada 0,5 ha; causa un llamp.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

5. Programa de comunicació i divulgació

Amb aquest programa el Parc Natural de Penyagolosa pretén oferir una informació comprensible, objectiva i actualitzada de l'espai natural amb l'objectiu de promoure accions sostenibles i actituds respectuoses en el medi.

5.1 Activitats de promoció i divulgació

En aquest apartat s'exposen les diferents activitats oferides pel parc per a la promoció, divulgació i gaudi dels valors ambientals i culturals del Parc Natural de Penyagolosa.

V cens popular del lliri de neu

30 de gener de 2016

El lliri de neu (*Galanthus nivalis*) és una planta única en les nostres terres. Només uns quants exemplars sobreviuen atrinxerats en els racons més humits i ombrius de Penyagolosa. Ací es troba al límit de la seua supervivència, és per això que anualment es duu a terme un cens de la seua població per a determinar l'estat en què es troba .

Per a realitzar aquest cens sol·licitem la col·laboració de la ciutadania sensible a la conservació del nostre patrimoni natural. És pel que invitem a tot el món a participar en el V cens popular de la campaneta d'hivern.

Enguany l'activitat va haver d'organitzar-se i dur-se a terme precipitadament a causa de l'inesperat avanç de la floració de la planta. Fins ara sempre s'havia realitzat el cens durant el mes de març, però enguany va caldre avançar-se dos mesos pel floriment prematur de les plantes. Els factors que poden haver provocat aquest avanç es desconeixen però

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

molt probablement estiguen relacionats amb la falta de fred i d'humitat suficient durant l'any previ. En 2017 podrem comprovar si ha sigut un fet puntual o torna a repetir-se.

Un total de 3 participants procedents de la província de València, van assistir a la xerrada informativa que va tindre lloc en la sala d'audiovisuals del centre d'interpretació i a la posterior eixida de camp. El equip va realitzar una ruta al llarg del Barranc de la Teixera i la Font de la Cambreta per a realitzar el recompte de les flors del lliri de neu.

Participants: 3

Resultats del cens:

Lloc	20/03/2010	19/03/2011	30/03/2012	07/03/2015	30/01/2016
Barranc de la Pegunta	298	429		194	
<i>Nou dipòsit de la Pegunta</i>	70	125		124	
<i>Font de la Pegunta</i>	228	304		70	
Font de la Cambreta	3.850	2.700		6.370	
Barranc de la Teixera	8.711	5.725		2.771	
<i>Part baixa del barranc</i>	2.300	1.775		372	1.104
<i>Part alta del barranc</i>	2.128	2.445		2.399	4.917
<i>Marge esquerre sup. del barranc</i>	4.283	1.505			
TOTAL d'exemplars	12.859	8.854	4.514	9.335	6.021

Jornades de la tofona 2016

Vistabella del Maestrat, 20 i 21 de febrer de 2016

El Parc Natural de Penyagolosa va col·laborar amb l'Ajuntament de Vistabella del Maestrat i l'empresa de la Marca parcs Biopenyagolosa elaborant un cartell divulgatiu per a les jornades sobre tubercultura que es van organitzar en el municipi. Diverses van ser les activitats que es van realitzar durant la jornada com a conferències entorn del tema de la tubercultura i el seu cultiu, tallers de gastronomia o l'exhibició de gossos tofoners.

El Parc Natural va participar també instal·lant una parada informativa en la fira de la tòfona del diumenge 21.

Participants: 200

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Inauguració de l'arborètum Josep Vigo i Bonada

2 de juliol de 2016

El dissabte 2 de juliol es va inaugurar l'arborètum del parc Natural de Penyagolosa, situat entre l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa i el centre d'interpretació del parc. En l'acte d'inauguració es va rendir homenatge a l'il·lustre botànic Josep Vigo i Bonada per la seua important contribució en la investigació de la flora del Parc plasmada en la seua obra "la vegetació del massís de Penyagolosa" (1968), obra que va culminar la seua tesi doctoral. En reconeixement a la seua tasca, se li va posar el seu nom a l'arborètum, que compta amb una àmplia representació de la flora del Parc. Entre aquesta flora es troben espècies rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu, la búgula del bosc, el teix o el grèvol. També trobem arbres més habituals com a til·lers, xops, oms i aurons que aporten a la tardor els seus característics colors rogencs i ataronjats. Les tanques de plantes espinoses aporten refugi i aliment a moltes aus que utilitzen aquest jardí botànic com a llar i les granotes, gripaus i libèl·lules troben el seu hàbitat ideal entre les plantes aquàtiques de dues basses dissenyades perquè la fauna salvatge del parc acudisca a abeurar.

L'arborètum es visita per un camí adaptat dissenyat perquè siga funcional i accessible, recorrent antics bancals i construccions en pedra seca preservant així no sols el valor natural, sinó també l'històric i cultural.

Tenint en compte l'actual context social de fomentar les activitats a l'aire lliure, basat en un turisme sostenible i creant infraestructures que no exclouen el col·lectiu de persones amb diversitat funcional, l'arborètum accessible del Parc Natural de Penyagolosa, serà un important recurs per a desenrotllar activitats educatives i interpretatives, afegides a les d'investigació i conservació.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

L'acte va consistir en una conferència denominada “El paisatge vegetal i el paisanatge de Penyagolosa als anys seixanta. Homenatge a l'il·lustre botànic Josep Vigo i Bonada” realitzada en la sala multifuncional de l'antiga presó de Vistabella i en el descobriment d'una placa commemorativa, en el mateix arborètum, dedicada a Josep Vigo.

Participants: 50

Camins i jocs per a descobrir Penyagolosa

19 d'agost de 2016

L'estiu és temps de passejos pel bosc entre l'aroma dels pins i el so de les xitxarres, de gaudir d'un esmorzar a l'ombra dels arbres i de jocs junt en la font esperant l'hora de menjar, és el temps de les vacances.

El dia 19 d'agost convidem a tot el món a gaudir d'una ruta en família. Vam fer una excursió fins a la font de l'Espí i allí ens relaxarem tombats a l'herba mentre els més menuts aprenien amb jocs divertint-se i xalant de la meravellosa naturalesa que els rodejava.

Participants: 21

Rutes ornitològiques en família I i II

26 d'agost i 3 de setembre de 2016

Aprofitant el bon temps que ens brinda l'estiu des del Parc organitzem una activitat per a donar a conèixer al públic en general les aus més comunes, però no per això més conegudes, de Penyagolosa.

L'activitat va estar orientada a públic de totes les edats i va consistir en una breu introducció al reconeixement d'espècies i una eixida pràctica en què xicotets i majors van gaudir coneixent eixos discrets habitants del bosc que són les aus.

Davant de la gran acceptació de la primera de les activitats es va decidir realitzar una segona edició de la mateixa activitat unes setmanes més tard.

Participants: 21 i 17 persones en cadascuna de les activitats

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Segueix el rastre

24 de setembre de 2016

Al setembre, quan el Parc descansa de la gran afluència de gent dels mesos de juliol i agost, els animals ixen dels seus amagatalls i deixen multitud de rastres que evidencien el seu tràfec diari en aquests boscos. Observar amb deteniment i consciència pot resultar una activitat molt gratificant quan es troben sorprenents rastres d'animals inesperats. En aquesta activitat es va ensenyar als participants a observar i interpretar els rastres dels animals de Penyagolosa. Encara que la nit anterior va estar plovent intensament i pocs animals van eixir als seus quefers habituals, l'activitat va resultar molt completa i didàctica.

Participants: 28

Dia internacional de les aus

1 d'octubre de 2016

Amb motiu de la celebració del dia internacional de les aus, enguany complementem les rutes ornitològiques en família realitzades els mesos anteriors amb una sèrie de tallers destinats a millorar la vida d'aquests animals de cara a l'hivern. Durant l'activitat vam fer un repàs dels reptes i dificultats de supervivència a què s'enfronten les aus en l'actualitat (destrucció d'hàbitats, caça, falta d'aliment i llocs on resguardar-se...) per a finalment acabar amb un taller d'elaboració de caixes niu i menjadors que cada participant va poder emportar-se a sa casa per a instal·lar-los allí.

Participants: 23

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Jornades micològiques 2016

Vistabella del Maestrat, 22 i 23 d'octubre 2016

Enguany les jornades micològiques de Vistabella del Maestrat es van organitzar amb una col·laboració molt estreta entre el Parc Natural de Penyagolosa i l'Ajuntament de Vistabella. El programa de les jornades va ser el següent:

Divendres 22 d'octubre 2016

08.00 h Eixida guiada per Mª Antònia Agut de reconeixement de bolets al Parc Natural de Penyagolosa.

16.30 h Muntatge de l'exposició micològica en el Casal Jove.

19.00 h Degustació de broquetes variades a càrrec de la cooperativa Biopenyagolosa.

Diumenge 23 d'octubre 2016

11.00 h. Obertura de parades i degustació de tapes de bolets a càrrec de la Cooperativa Biopenyagolosa.

11.30 h. Inauguració del mercat ambulant de bolets a càrrec de la Rondalla de Vistabella.

15.00 h. Clausura de les Jornades.

Participants: 105

Pujada al Penyagolosa

12 de novembre de 2016

Enguany, aprofitant els clars i nets cels de la tardor i una vegada passada la campanya micològica, vam tornar amb un clàssic d'aquest parc, l'ascensió al pic Penyagolosa.

A l'activitat van assistir, entre altres, els artistes participants de la "I Residència d'Art de Vistabella Land Art" originaris de cinc països de tot el món que es trobaven eixos dies realitzant les seues obres.

Participants: 17

Setmana europea de reducció de residus

25 de novembre de 2016

Aprofitant la celebració de la setmana europea de reducció de residus, es va dur a terme una activitat amb l'aulari de Vistabella del CRA del Penyagolosa consistent en la visita a la cooperativa Biopenyagolosa (marca Parcs) per a conèixer de prop la seua estratègia de reducció de residus en els embalatges dels seus productes.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

En l'activitat es va aprofitar per a tractar la problemàtica de l'eliminació dels residus domèstics i les maneres d'evitar-la.

Participants: 14

Taller de reducció de consum de plàstics

2 de desembre de 2016

Durant l'activitat realitzada amb l'aulari de Vistabella una setmana abans, va sorgir la necessitat d'aprofundir un poc més en la problemàtica ambiental que suposen els plàstics. Per a això, des del parc elaborem una xerrada amb material audiovisual que ens va ajudar a conèixer en l'àmbit global la repercussió dels nostres xicotets actes quotidians relacionats amb la generació de residus plàstics.

L'activitat va ser molt gratificant i constructiva i molt probablement s'estendrà en un futur pròxim a un públic més variat en edats.

Participants: 13

Dia internacional de les muntanyes

10 de desembre de 2016

Penyagolosa és la muntanya de la Comunitat Valenciana per excel·lència i per a celebrar aquest, que és el seu dia, no hi ha res millor que pujar a la seu cim. Amb aquest motiu, un any més invitarem a tot el món a acompanyar-nos en aquesta celebració de les muntanyes. Participants: 11

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

5.2 Pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa

<http://parquesnaturales.gva.es>

Durant tot l'any es treballa en el manteniment i actualització de la pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa, a través de la qual els ciutadans poden informar-se d'una manera clara i senzilla sobre les característiques i activitats del nostre espai natural. Durant l'any 2016, la web del parc va rebre 34.690 visites a les seues pàgines d'un total de 6.816 usuaris al llarg de 9.377 sessions. En aquestes visites a la web, els usuaris s'interessen per les activitats programades que s'anuncien en el tauler d'anuncis de la web, per la història del Parc Natural o per la seua flora i fauna, però sens dubte l'enllaç més visitat ha sigut el que correspon al punt: “*Planifica la teua visita*”. Açò ens indica que la major part dels usuaris de la nostra web són visitants del parc que demanen informació actualitzada de l'espai natural per a organitzar la seua eixida a Penyagolosa, conèixer els accessos al parc, les seues rutes i sendes, l'horari d'atenció al públic en el centre d'interpretació i informació relacionada amb les àrees recreatives. El portal web també posa a disposició de l'usuari un canal on poder realitzar consultes respecte a algun tema concret o dubte respecte a l'espai natural. Mitjançant l'enllaç “bústia de consultes” els usuaris d'enguany 2016 han realitzat diferents preguntes en referència als equipaments, zones d'acampada, les rutes o activitats guiades oferides des del Parc Natural. Des de l'oficina tècnica es gestiona la recepció de les consultes generades en la bústia i aquestes són contestades a la brevetat més gran possible.

L'any 2016, 152 persones van estar subscrietes a la llista de distribució del Parc, a través de la qual rebien puntualment informació de les activitats programades.

5.3. Programa d'educació ambiental

El programa d'educació ambiental que es duu a terme des del Parc Natural de Penyagolosa pretén a través dels seus projectes i activitats, dirigits tant als centres escolars com al públic en general, fomentar la responsabilitat de la població en relació amb el medi, utilitzant com a ferramenta l'educació ambiental. Conèixer, comprendre, prendre consciència i actuar és la dinàmica que es pretén dur a terme amb aquest programa, ja que a través de l'educació ambiental promovem una nova relació de la població amb el seu entorn més pròxim.

Educació ambiental per als centres educatius: Visites escolars al Parc Natural de Penyagolosa

Curs 2016

Com cada curs escolar el Parc Natural de Penyagolosa posa en marxa el projecte d'educació ambiental dirigit als centres educatius. Durant part del curs escolar s'ha dut a terme aquest projecte al mateix espai natural, on s'establix un contacte

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

directe entre els alumnes i el paisatge de Penyagolosa, el qual desperta un gran interès entre els més jòvens que ens visiten. Amb l'inici del curs escolar el guia, encarregat de dissenyar el projecte d'educació ambiental, va contactar amb els centres educatius, fent especial insistència en els de l'àmbit del Parc Natural i va difondre també a través de la web les activitats programades. Durant l'any 2016 un total de 181 alumnes van participar en el projecte d'educació ambiental, tots ells de diferents centres educatius i de distints nivells formatius.

Entre les activitats realitzades amb els centres educatius destaca la realització d'excursions guiades a diferents punts d'interès del parc.

Educació ambiental per a associacions

Curs 2016

A més de les visites escolars, està oberta la possibilitat de que associacions i agrupacions de diferent índole participen del projecte educatiu del Parc a través d'eixides guiades per les principals rutes. Durant el recorregut d'aquestes excursions guiades es remarca en els valors mediambientals i de conservació del Parc alhora que es realitza la labor d'interpretació del patrimoni natural de la zona. Un total de 21 persones van participar d'aquest programa en 2016

5.4. Programa d'interpretació del patrimoni

El Parc Natural de Penyagolosa amb el programa interpretació del patrimoni pretén transmetre al visitant d'una manera amena, clara i entretinguda els valors naturals i culturals, però també utilitzant la interpretació com un mitjà de gestió per a promoure un comportament d'acord amb la conservació de l'espai natural.

Visites guiades al centre d'interpretació “La Casa Forestal”

Tot l'any 2016

Enguany el Parc Natural ha continuat oferint el projecte de visites guiades al centre d'interpretació “La Casa Forestal”, ja que considerem que és un recurs interessant per a difondre entre la població local i els visitants en general de l'espai natural. Amb aquestes visites guiades, que els grups han de

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

concertar prèviament, el tècnic del Parc Natural introduïx al visitant en les tradicions i els costums dels habitants de Penyagolosa per a explicar a través d'elles la seua pròpia història. Conèixer com es vivia en els masos, quina relació s'establia entre ells i els pobles del voltant o quins recursos havien d'aprofitar de les muntanyes de Penyagolosa, són alguns dels aspectes que es plantegen en aquesta exposició que té un caràcter més etnogràfic. El centre d'interpretació també acull una sala d'audiovisuals, on a través d'una projecció s'acosta al visitant a la gran biodiversitat de Penyagolosa, prenent com a fil conductor els seus valors naturals.

Aquest projecte pretén dinamitzar el centre d'interpretació amb grups; enguany ens han visitat majoritàriament grups de la província de Castelló, tant d'adults com de més jòvens, aquests últims durant les vacances en campaments o escoles d'estiu.

5.5. Programa d'atenció al públic general

Com es realitza des de l'obertura del centre d'interpretació, el Parc manté obert el centre setmanalment per a informar físicament, via telefònica o online als visitants que acudeixen buscant informació. Durant l'any 2016 es van atendre en el centre 4.489 persones en horari de 10h a 14h de dilluns a diumenge. Oferint informació específica de rutes, allotjaments i normativa del parc.

6. Programa de gestió i ordenació de l'ús públic

Durant l'any 2016 s'han desenvolupat les següents actuacions destinades a l'ordenació de l'ús públic en l'àmbit del Parc Natural.

Ordenació de l'àrea d'acampada del Planàs.

L'àrea d'acampada del Planàs presentava una greu problemàtica per l'ús intensiu d'acampada, que implicava un excés d'usuaris amb el consegüent impacte sobre l'entorn i els riscos per a la seguretat dels mateixos usuaris de la zona davant d'una situació d'incendi forestal. Durant l'any 2015 es van encetar una sèrie de mesures destinades a prevenir els riscos esmentats, aquestes mesures s'han millorat durant 2016 en coordinació amb els serveis de prevenció d'incendis.

Cal dir que per problemes administratius en la contractació de la brigada de Senda Verda, l'àrea d'acampada va estar tancada durant el període de Falles i Magdalena i que, solucionats aquests, es van poder donar nous permisos a partir del període de Pasqua.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Les actuacions portades a cap, durant 2016 foren:

- Limitació i control del nombre màxim d'usuaris. Els permisos per utilitzar l'àrea d'acampada es donen per un màxim de 10 dies i se sol·liciten als Serveis Territorials de Castelló de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural.
- L'any 2015 es va iniciar la construcció d'una via d'evacuació en la zona oest de l'àrea d'acampada per a facilitar l'evacuació en cas d'incendi. Durant 2016 la brigada del Parc ha acabat la construcció d'un gual mitjançant una solera de formigó, per travessar el barranc que transcorre per la zona, i posteriorment s'ha protegit formant un escull per evitar els efectes de possibles avingudes.
- Així mateix s'ha senyalitzat la via d'evacuació i s'ha col·locat una cadena per evitar accessos incontrolats i que aquesta via siga utilitzada només en cas d'emergència.

Aquestes mesures de l'ordenació de l'ús públic es considera que estan donat resultats positius evitant massificacions i riscos per a la seguretat de les persones i del medi natural; en tot cas, es tracta de mesures en avaluació continuada.

Ordenació del tràfic durant la celebració dels Peregrins de les Useres i la “Marató i Mitja”.

D'altra banda indicar que s'ha millorat significativament la problemàtica derivada de l'accés de vehicles a la zona del Parc Natural amb motiu de les romeries (Peregrins Useres) i competicions esportives (Marató i mitja).

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

En aquestes dates es produïx l'accés de gran nombre de vehicles a la zona, col·lapsant els accessos i generant problemes de seguretat, així com impactes en el medi, i especialment sobre la vegetació.

Amb la construcció de la via alternativa d'evacuació del Planàs, s'ha aconseguit ordenar la circulació de vehicles, de tal manera que utilitzant l'àrea com a zona d'aparcament s'eviten embussos en la pista d'accés a sant Joan.

Ordenació i adequació de l'arborètum, entorn del centre de visitants i Ermitori de Sant Joan.

El 2 de juliol de 2016 es va inaugurar l'arborètum del Parc Natural amb la presència de l'il·lustre botànic Josep Vigo i Bonada a qui s'ha posat el nom de l'arborètum.. Aquest botànic, deixeble d'Oriol de Bolòs, va fer la seua tesi doctoral el 1968 sobre "La vegetació del massís de Penyagolosa". A l'acte d'inauguració, on van assistir una bona representació de botànics valencians, el professor Vigo ens va fer una emotiva xerrada, no sols sobre la vegetació del Penyagolosa, sinó sobretot sobre la Vistabella dels anys 60.

Per a la inauguració de l'arborètum es va realitzar un treball coordinat entre el Parc Natural, el CIEF i el servei de Vida Silvestre, de tal forma que a l'arborètum es recollira una representació dels diferents tipus de vegetació del Penyagolosa; les tasques de preparació del terreny, plantacions i translocacions han estat a càrrec de les brigades del Parc i de biodiversitat. També s'han dissenyat i col·locat una sèrie de panells temàtics que expliquen els diferents tipus de vegetació i les espècies més representatives.

La inversió en treball humà ha sigut molt important refent murs, construint rierols, redissenyant la senda i sobretot el manteniment de la vegetació al llarg de l'estiu mitjançant el reg. L'arborètum és avui una representació primària que anirà creixent i millorant amb el temps, una representació que tindrà un gran valor educatiu i de gaudi pels visitants, ja que s'ha creat pensant tant per a l'ús didàctic com per a l'ús recreatiu de les persones que s'apropen fins al centre d'interpretació, de tal forma que constitueix el nexa entre l'ermitori de Sant Joan i la casa forestal.

Entorn del centre de visitants i de l'ermitori de Sant Joan.

Paral·lelament als treballs realitzats a l'arborètum, s'han realitzat actuacions al voltant del centre d'interpretació i de l'ermitori. Les actuacions realitzades es poden resumir de la següent manera:

-Eliminació de la vegetació morta

-Recollida de fems i runes

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

-Desbrossament de la vegetació herbàcia i ruderal en la zona de l'arborètum i entorn de la passarel·la de fusta.

-Poda i eliminació de parts mortes dels rosers silvestres i esbarzers.

-Aclarida i poda dels exemplars d'om procedents de rebrot existent en la zona, eliminant els exemplars morts.

-Actuacions per a millora de la seguretat de la pista d'accés a l'ermitori i centre de visitants, millorant la visibilitat de la mateixa mitjançant podes d'arbratge i senyalitzant amb pivots els passos sobre els barrancs per a evitar caigudes.

Dins d'aquestes actuacions cal remarcar-ne dues, la primera és la retirada de la passarel·la en el tram que va del viver o àrea d'aparcament fins al santuari; la riuada de finals de 2015 es va emportar un tram important de la passarel·la i va deixar en mal estat la resta, de tal forma que per evitar riscos davant de noves avingudes s'ha decidit replantejar el traçat de la mateixa, ara s'inicia al darrere de l'ermitori entre la zona de refugi-paellers i l'ermitori. Per altra banda, amb la finalitat de facilitar l'accessibilitat de persones amb mobilitat reduïda s'han creat tres places d'aparcament al darrere de l'ermitori, a la vora de la passarel·la de fusta.

Reparació de la senda d'accés al Pic i d'altres itineraris i pistes

La brigada de treballs del Parc ha procedit igual que anys anteriors a la neteja i condicionament de la senda que dona accés al cim de Penyagolosa. Aquesta senda suporta un intens ús per part dels excursionistes, sobretot en època de setmana santa i estival, trobant-se per això molt deteriorada, amb alt nivell d'erosió en alguns trams. Els treballs realitzats consisteixen en la retirada de rames i pedres.

Per altra banda s'han repassat les sendes dels diferents itineraris del Parc i s'han fet reparacions menors en les pistes del seu àmbit, això ha representat més d'un 15% dels treballs de la brigada.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Treballs de manteniment del centre de visitants i magatzems

La brigada del Parc s'encarrega també dels treballs de manteniment del centre d'interpretació (petites reparacions, calderes, fontaneria, electricitat, fusteria, etc.) i magatzems (al centre i a Vistabella), recinte de la casa forestal (bancs, carbonera interpretativa, elements de control d'accessos, etc.). Remarcar que es van haver de reforçar les mesures de protecció al magatzem davant els robatoris soferts al magatzem municipal de Vistabella, veí del de la brigada. Els treballs de manteniment suposen vora un 15% del treball de la brigada.

Monument Natural del camí dels Pelegrins de les Useres.

La brigada del Parc té assignada també la reparació i condicionament del Camí dels Peregrins de les Useres, aquesta tasca és especialment intensa previ a la tradicional peregrinació de l'últim cap de setmana d'abril; s'aprofita també per realitzar eixos treballs quan les condicions climàtiques són desfavorables al Parc.

El 2016 la brigada ha treballat també en la neteja i condicionament d'una casella de peons caminers ubicada a Les Useres amb la intenció de mantenir una edificació pública com a magatzem o per als usos que en futur puga destinar-se. La dedicació de la brigada al Monument Natural del Camí dels Pelegrins suposa també un 15% del total de les jornades.

7. Integració socioeconòmica

Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana

Al març de 2011 es va publicar el Decret 26/2011, de 18 de març, del Consell, sobre el règim jurídic i el procediment de concessió de la llicència d'ús de la Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana, convertint-se la marca en una ferramenta de dinamització orientada a aquelles empreses ubicades en l'àrea d'influència dels Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana.

Forma part de l'essència de la marca, l'estimulació de l'activitat econòmica de l'àrea d'influència dels Parcs, aprofitant l'oportunitat de les activitats connexes i complementàries, i tractant de generar sinergies entre les dites activitats: produccions primàries, productes agrícoles i ramaders, productes artesans, serveis d'allotjament i restauració, turisme actiu, educació ambiental i interpretació del patrimoni.

En el Parc Natural de Penyagolosa s'han certificat fins a la data un total de set empreses, quatre relacionades amb productes naturals i tres relacionades amb el turisme rural.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

En la categoria de producte natural es troben la Cooperativa Biopenyagolosa de Vistabella del Maestrat i el celler Barranco Magro, Embotits Flor, i piscifactoria de Villahermosa del Río en aquesta última localitat, les quals trauen al mercat els seus productes més característics amb aquest segell de qualitat.

La *Cooperativa Biopenyagolosa* aposta per la creïlla (pataca) tardana de secà, cultivada de manera tradicional als peus del Penyagolosa i aconseguint en aquestes terres un producte totalment ecològic i d'excel·lent qualitat.

El celler *Barranco Magro*, també certificada amb la Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana, ofereix el seu vi Barranco Magro, d'autor i amb 12 mesos en bóta de roure francès, un vi que s'obté de vinyes plantades a mà en els vessants del Penyagolosa, en el terme municipal de Villahermosa del Río.

Embotits Flor ofereix el seu pernil ibèric procedent de porcs Ibèric Flor nascuts i criats a Villahermosa del Río als peus del Penyagolosa, amb una alimentació natural basada en pastures, alfals, pinsos naturals (de soja, ordi, blat, segó i oli d'oliva o soja) i bellota dels carrascars ubicats en les mateixes instal·lacions. Els pernils són curats en assecadors naturals durant un temps mínim de 24 mesos, la qual cosa li conferix al producte una qualitat superior.

La piscifactoria de *Villahermosa del Río* té com a objectiu la reproducció de la truita comuna autòctona, amb la finalitat de reforçar el manteniment de vida d'aquesta espècie, que pobla el riu Villahermosa. L'aigua del riu Villahermosa té les característiques apropiades per al desenrotllament de la truita comuna autòctona, per això, per mitjà d'un procés de reproducció natural i una investigació d'aproximadament 4 anys, s'ha aconseguit desenrotllar el cicle de producció, que assegura la no extinció d'esta espècie i una possible comercialització.

En la categoria de turisme rural, ofereixen els seus productes les marques Cases rurals Penyagolosa, Itinerantur, Persenda i Viunatura

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Les *Cases rurals Penyagolosa* és un complex turístic d'allotjament format per quatre habitatges: tres apartaments rurals, Garbi, Gregal i Xaloc, i una casa rural L'Arc de Polo. Totes d'ús no compartit. Situated en el nucli urbà del municipi de Vistabella del Maestrat.

Itinerantur ofereix rutes per tota la província de Castelló i en totes elles les persones que els acompanyen gaudixen, observen, assaborixen i senten l'espai que se'ls invita a descobrir. Les rutes interpretatives solen ser circulars, eixint de i arribant a un punt concret i accessible.

Persenda és una empresa de turisme actiu que permet gaudir al màxim del Parc Natural del Penyagolosa amb activitats de muntanya i naturalesa realitzades en l'àmbit del Parc i contornada.

Viunatura és una cooperativa de turisme actiu i esports d'aventura formada per un grup de professionals que ofereixen activitats en el medi natural que utilitzen per a mostrar la immensa diversitat natural, geològica i històrica de les comarques l'interior de Castelló.

Destacar de les distintes accions que es realitzen des de l'àmbit de la marca, com la “V entrega de plaques de compromís a les empreses certificades”, la “V mostra de productes de la marca”, celebrada en la ciutat de València, i que va tindre una repercussió molt important, tant en la venda per a les empreses participants, com en la consolidació d'imatge de marca associada a la qualitat i al compromís amb el medi ambient.

El Facebook de la marca parcs ha tingut un increment notable durant l'any 2016, obtenint una xifra que en l'actualitat supera els 3.800 m'agrada, enfront dels 2.700 m'agrada de 2015. En aquest facebook es publiquen les activitats i els productes oferits per les empreses de la marca Parcs Naturals de forma conjunta a les activitats que s'ofereixen des dels 22 parcs de la Comunitat, fent valdre els nostres espais naturals protegits i el desenvolupament socioeconòmic dels mateixos.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

8. Inversions realitzades en 2016 *

TIPUS D'ACTUACIÓ	DETALL	PRESSUPOST	TOTALS
BRIGADA BIODIVERSITAT	Treballs de conservació de fauna i flora	30.707,50 €	30.707,50 €
EQUIP D'EDUCACIÓ AMBIENTAL + BRIGADA DEL PARC NATURAL	Activitats d'informació i divulgació dels valors del PN. Treballs de conservació i reparació de sendes, camins, instal·lacions, masses boscoses; plantacions; adequació d'itineraris, punts d'aigua, constr. de pedra, etc.	161.666,00 €	161.666,00 €
TOTAL			192.373,50 €

* **Nota:** durant 2016 no es diferencia el pressupost entre les activitats d'educació ambiental i el de la brigada del Parc perquè, la comanda de gestió va ser conjunta fins l'agost. Per altra banda, no s'inclouen les inversions d'altres serveis, ni les computables a la Direcció Territorial de Castelló, com les inversions en matèria de: prevenció d'incendis, tractaments fitosanitaris contra plagues, Senda Verda (àrea d'acampada, àrees recreatives), grans reparacions en pistes forestals, etc.